

CENA HRABROSTI

Prve slike stvarnosti koje se otvaraju pred detinjstvom u svojoj suštini predstavljaju gomilu raznobojnih naslikanih fragmenta na pločicama koje treba sa mnogo truda i umešnosti pravilno složiti. Od bezbroj mogućih postoji samo jedna realna kombinacija, sve ostale su lažne, sve ostale skrivane i deformišu realnost.

Jedan čestit instruktor, pedagog ili roditelj neće dozvoliti idiličnoj skupini srna na kakvom šumskom potoku da se, pod čarobnom palicom detinjske inventivnosti, za tili čas preobrate, pogrešno složena, u ružno zmajoliko čudovište, ili bilo kakvu drugu neprilicnu-irealnu sliku.

U pitanju je pre svega najmlađe doba, ali su granice ovog problema mnogo šire, one obuhvataju čitavo detinjstvo i čitavo dečastvo.

Oni najmlađi kao po pravilu pogrešno slažu svoje šarene slike: otkud konju dimnjak umesto repa? Konj nije parobrod! I otkud onda iz dimnjaka izleću ptice u mesto dima? Kako to da jedan mali dečak izdržava na glavi čitavu trospatnicu?...

Ovakvo testirano dete, koje ispolji permanentnu nesposobnost za jednu konvencionalnu (i samim tim „konstruktivnu“) kontaminaciju ocenjuje se kao zaostalo, a njegov psihološki profil kvalifikuje se kao deformisan ili destruktivan.

Teške reči i ozbiljne optužbe! Pritom se zaboravlja osnovni faktor u dečjem doživljavanju sveta: jedan naivni, ali ipak dirljiv subjektivizam. Svet nije onakav kakav jeste, već onakav kakvog ga ja vidim!... I on se zbija izobličuje, sagledan iz mravljeg perspektive jednog duha!

Velika je muka osloboditi male zatočenike-poletarce iz tih krutih staklenih rešetaka koje krivo prelamaju svetlost realnosti. Stičući oni dragocenu čvrstinu koju savremeni čovek naziva „subjektivnim doživljavanjem objektivne stvarnosti“ mali zatočenici će uskoro postati sposobni da se potsmehnu vickastoj lovačkoj priči o hvatanju krokodila koji pod izvrnutim durbinom postaju dovoljno maleni da se mogu zatvoriti u kutiju šibica...

Najzad, predmet ovog napisa nije otkrivanje zakonitosti i motorike dečje psihologije, već posmatranje njenih protivrečnosti u specifičnim uslovima jedne veoma promenljive i po zdravlje štetne pedagoške klime.

Otvoriti vrata sveta jednom biću koje tek što je pokucalo na njih — velika je odgovornost. Ona zahteva od učitelja isto toliko umešnosti koliko i strpljenja. Isto tako ono ne poseduje pogrešan estetski kriterijum iz razloga što ne poseduje — nikakav.

Detinjstvo je najgrešnije doba individualne evolucije ličnosti. Ono nije amoralno iz prostog razloga što još uvek nije steklo svoje etičke principe. Tek jednom ono će ih steći, a s njima i sposobnost da „svesno pogreši“. Isto tako ono ne poseduje pogrešan estetski kriterijum iz razloga što ne poseduje — nikakav.

Ali ipak — ono greši! Greške se moraju ispravljati, moraju se i kažnjavati. Kazne su najjednostavnije i najefikasnije. One su kao kamdžija sa devet repova, a svaki od njih krije po dve oštrice, podjednako bolne. Najpopularnija kamdžija je zastrašivača. Ujedno, ona je i najbolnija.

Gresi su bezbrojni! Ako je ljubopitstvo u pitanju onda je to nenasića i plahovita žed. Zagonetke su još bezbrojnije! Pre svega otkriva se čar igre, prvo samostalno, a onda igre udvoje. Nešto kasnije istražuje se tajanstveni mehanizam igračke: otkine joj se glava s ramena, pomegne joj se svi točkovi! U trećoj ili četvrtoj godini istražuje

se sopstveno telo — ono je najzagonetnije od svih igračaka, ono je živo!

Četvorogodišnja devojčica otkriva na telu svog, svega nekoliko meseci starijeg, bratića jedan od onih tajanstvenih i privlačnih udova koji se neprekidno skrivaju. On joj nedostaje i ona postaje uznemirena zbog toga. Najzad, ona traži objašnjenje od onih koji su prirodno obavezani da joj ga daju. I dobije odgovor, često nevesto i grubo izrečen: kada porasteš kao tvoj stariji brat i tebi će izrasti!...

Dete žudi za obećanom živom igračkom. Možda svega nedelju dana kasnije (a to je veliko vreme) ona ponovo zapitkuje i opet ostaje bez odgovora. Najzad, kada njeno ljubopitstvo premaši sve „granice pristojnosti“, ona dobija odgovor koji će je zauvek utukati: ako budeš previše zapitki-vala nikada ti neće izrasti!

Tog časa u detetu budi se jedna manja otrovna životinja „koja se radja iz sebe same i hrani se sobom samom“ — strah.

Strah je svemoćan i on je učitkao najzad malog buntovnog radoznalca. Strah je bestelesno čudovište, on je najnehumanija tekovina najhumanije pedagoške discipline.

Najpogubnije i „najefikasnije“ je svakako sistematsko zastrašivanje. Da li ste upoznali detinjstvo koje je iskusilo pravednu kaznu za svoje „neoprostive grehe“?

Poznajem jednog plavokosog dečaka kome se osušila ruka zato što je sisao palac sve do svoje desete godine, poznajem drugog koga su prožderali crni dimničari zato što je pokušao čitavu teglu slatka spravljenoj za zimu, trećem je izraslo drvo iz stomaka zato što je gutao koščice zajedno sa trešnjama.

Oni koji su bili večno gladni pretvorili su se u smešne gumene balone, onima koji su bili večno žedni rodile su se žabe u stomaku, onima koji su čakali nos izrasle su pećurke na nosu!...

Naravno, to se dogodilo u jednom svetu u kome se ispunjavaju obećanja, u jednom čudnom svetu koji još uvek nije otkriven. To je svet bajki, svet hiperboličnih skaski, svet obmane i izmišljotine u kome se ostvaruje nemoguće, ali ipak ostvaruje. Detinjstvo (prepostavljam) čezne za njim, za njegovom istinoljubivošću i vrednošću. Ono je retko zadovoljno svetom u kome živi, svetom nejedinstvenih principa koji priznaje samo javu, ali u isto vreme dovoljno često potroše kamdžiju sna sa devet krakova.

Bolna je i groteskna ta inkvizitorska pedagogika!

Najbezazledniju i najpoetskiju igru detinjstva („tate i mame“) u visokoj travi na poljani ona naziva „najstrašnijom stvari na svetu“, o kojoj usplahirene mame, teške i strine prigušeno šapuću zloslutnim glasovima, glasovima kojima je zabranjeno da dopru do dečje sobe kroz zamandaljena vrata!

Rode još uvek donose bebe na svet, tata je maljav zato što svakog dana pije šolju crne kafe pesle ručka, ako i ti budeš piti iz-rašće ti rep kao majmumu itd. itd.

Ako se prikupi dovoljno strpljenja i detaljno izanalizira niz ovakvih i sličnih zastrašujućih objašnjenja dolazi se do poražavajućeg zaključka (do koga najverovatnije u manje jasnoj meri dolaze i klinci) da su odrasli postali onakvi kakvi jesu isključivo zbog toga što su još kao deca strogo kažnjeni brkovima i bračdom, krutim šeširima, velikim dojkama, kvarnim zubima i sličnim tegobama, sve zbog neoprostivih grehova počinjenih u njihovoj mladosti.

No, ipak, najteže su kazne za „krivice“ koje posežu u domen odraslih. U pitanju je pre svega erotski fenomen koji se tako često naziva „zabranjenom igrom“, ili „najstrašnijom stvari na svetu“. U svakom slučaju on se kvalifikuje kao smrtni greh.

O njemu se razgovara šapatom iza zatvorenih vrata na porodičnim većanjima o „bludnom sinu“ koji je skidao gaćice devojčici iz susedstva. Naravno, ljubopitljivac je dobio batine, ali nije ni propušteno da se opomene da će, ako učiteljica ikad sazna za njegov greh, biti izbačena iz škole i da će mu se dogoditi „nešto strašno“. To „nešto strašno“ je zapravo najstrašnije, ono ispunjava neizvesnošću i teskobom!

Na ovom mestu bespredmetno je razmatrati mnogobrojne projekcije ovakvog zastrašivanja u jednom kasnijem dobu kada one primaju mnogo ozbiljnije i bolnije vidove. Nesreća je u tome što one u tom trenutku već spadaju u domen psihologije odraslih, a ona je, kako se to obično kaže, „sasvim nezavisna disciplina“!

O detinjstvu polažu pravdo pišu baš oni koji su ga u većini slučajeva već davno zaboravili. Bojažljivi ili zaboravni literati skloni su da idealizuju mladost: ona dela kao mladost, ali razmišlja i motiviše svoje delanje isključivo pišečevom zrelošću. Njoj se uskraćuje erotski komponenta možda zbog toga što ona po svojim godinama zaslužuje da se uvrti u predpubertetsko doba i što ta ovestala kvalifikacija ne dopušta učešće seksualnog faktora.

Nije zgoreg citirati jednog pisca koji se po ovom pitanju neverovatno razlikuje od većine odraslih. On se izražava jezikom ostalih, ali zato neobično duboko poznaje mehanizam detejeg mišljenja.

„Tragedija mladosti je u tome što je ona nema kada ima najviše da kaže, a tuga zrelosti je u tome što je ona brbljiva kada je zaboravila odakle da počne i koji jezik da upotrebi. Oh, mi smo dobro bili odgajeni u zabludi. Mi bar znamo da smo zaboravili!“ (Viljem Sarojan, „Pet zrelih kršaka“).

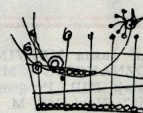
Džem Džons otkriva u jednoj svojoj rečenici jednu zaista do kraja neonsalantnu, ali i veoma impresivnu formulu koja može da posluži za ispravno i bezbolno razumevanje mnogobrojnih mladačkih konfliktnih situacija koje su sticajem okolnosti postale bauk i kamen spoticanja.

„Prestao si da budeš katolik kada ti je bilo četrnaest godina, kada si dobio prvu ženu i kada si otkrio da nemaš šta da ispovediš.“ („Ođavde do večnosti“).

Otkuda ovo, potsmevačkim tonom izrečeno, „nemaš šta da ispovediš“? Jedan romansijer mekog srca i možda goreg iskustva načinio bi eventualno od sličnog događaja kritičnu tačku u razvoju ličnosti svog junaka, svog prestrašenog junaka. Džons apstrahuje je ovaj oveštali fenomen sticanja „oficijelne“ muškosti, kao što apstrahuje veliku maturu, prve dugačke pantalone i niz sličnih nasilnih kvalifikacija.

Njegova hrabrost nikada nije patila cenu strahom.

Vuk VUČO

(nastavak sa preth. strane)

pasus o bubnju iz proze Sunčana je Dalmacija, koji se uspešno natječe s Krležinim zahtovom u isti materijal. Tu dolaze na vidjelo sve ostale Marinkovićeve kvalitete, osobito satiričke:

Tambour! Osudjenika prati na stratište bubanj. Kanibali peku misionara uz bubanj. Vojsku prati u borbu bubanj. Kako bi se moglo biti junak bez bubnja? Borbeno odusevljenje je čisti, idealni, platonski bubanj. (I ono jutarnje lupanje sagova na dvorištu, kad sanjaš, da te lupaju lopatom po trbuhu, stoji vr'o bituz bubnjarskoj umjetnosti.)

Nastojati da ga ne čuješ, da se predaš klarinetu, flauti, pa u krajnjem nuždi trombonu, no on se neprestano izdaje, prepotentno se nameće s' uhu, lupeta, buba, kao i svaka budala, koja svakako nastoji da se istakne, i konačno čuješ samo njega: bum... bum... bum-bum-bum... dzim-ba-rata... dzin... dzin... bum-bum-bum...

Zaklanjaj glavu pred bubnjem iza kakvogod slučajne misli:

Duđov prelaz... otmjeni kukac... Onda ga opare vrućom vodom, da ne pregrize nit i pčeli ukradu med, i uz to je tjeraju u njezine vlastite kuće dimom sa gorućih prnja, od koga se i sami nakušiu i naplaću. Od njih naprave kravatu za Sachu Guitryja i fine, prozirne čarape za lady Ipsweache. Kako ju je (prok'eti Donat) bio uštinuo za golo meso s unutrašnje strane... a njoj skoro i milo, i odmah to i zapisala u notes kao običaj urođenika na istočnoj obali

Jadranskog mora. Prokleti Donat! Kad bih se ja tako usudio!

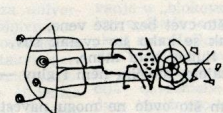
Bum... bum-bum-bum... Buba bubanj i ne da misliti.

— O, Gospode, zar je moguće, da ti godi ovo nemilo lupanje po koži magaraćeg roda? Ova ista strpljiva životinja spasila je bijegom Šina Tvoga Jedinorodjenog od bijesa Herodova, kad je ono dao klati djecu, pa zar nije zaslužila, da je barem mrtnu ne lupaju, kad je već batina pravi neprestano za života? Gospode, mo' im te za čitav magaraći rod, koji je toliko ponižavan i vrijeđan u našim poredbama s glupim i indo'entnim ljudima; koji je neprestani predmet ismijavanja i povod mnogim gosjetkama otrovanim, koje su isto tako do sadne kao i ova posthumna magaraća pjesma — Gospode, os'obodi, otokupi, zaštiti ovu jednu životinju dugih gotskih usiju barem od ovog prekgrobnog knuta. Amen!

Ovih nekoliko opširnijih ilustracija obuhvaćaju glavne značajke i smjernice Marinkovićeve umjetnosti. Bogat realist, inven-ciozan, okruan analizer, s prim-cjesama fantastike, oštroumšan, jedak satirik, prozračan lirik. To su naoko nezdrživi začeci budu će jake ličnosti...

Ivan Goran KOVACIC

(Skraceni tekst. Objavljen prvi put u »Novosti ma« br. 281 od 11. X. 1940 godine)

U čast 40-godišnjice KPJ i SKOJ-a, Centralni komitet narodne omladine Srbije, u vremenu od 20 do 30 oktobra 1959 godine organizuje jugoslovensku izložbu:

MLADI — LIKOVNO STVARALAŠTVO

Pravo učešća imaju oni mladi likovni umetnici (i amateri), izložbi je anonimna — rad obeležiti šifrom, a u zatvorenom kovertu poslati objašnjenje šifre sa oznakom „Izložba“. Svaki autor može poslati najviše tri slike ili tri skulpture, ili pet grafičkih radova. Maksimalni broj svih vrsta radova jednog autora ne može biti veći od 5. Ziri izložbe, koji sačinjavaju Pedja Milosavljević, Rade Pređić i Kosta Vasiljković, odabraće eksponate koji će biti izloženi, i dodeliće nagrade:

- ZA SLIKARSTVO:
 - I 50.000.—
 - II 35.000.—
 - III 20.000.—
- ZA SKULPTURU:
 - I 60.000.—
 - II 40.000.—
 - III 25.000.—
- ZA GRAFIKU:
 - I 25.000.—
 - II 12.000.—
 - III 8.000.—

Pored nagrada neki radovi će biti otkupljeni. Rok za predaju radova je 15 septembar 1959 godine. Radove slati na adresu: Centralni komitet Narodne omladine Srbije — Kralja Milutina 8, Beograd.

Povodom izložbe „MLADI — LIKOVNO STVARALAŠTVO“, Odbor za pripreme raspisuje konkurs:

ESEJ IZ OBLASTI LIKOVNIH UMETNOSTI

Konkurs je anonimna — radove obeležiti šifrom a u posebno zatvorenom kovertu poslati objašnjenje šifre. Radovi moraju biti otkucani na pisaloj mašini sa novinarskim proredom).

- a) Tema (broj stranica neograničen):
 - Generacije mladih likovnih umetnika — njihov problem i njihova stremjenja
 - iii Sloboda izražavanja kao težnja savremene likovne umetnosti.

- NAGRADE:
 - I 10.000.—
 - II 7.000.—

Pored nagrada neki esaji će biti otkupljeni i publikovani. b) Kratak esej (od tri do osam stranica sa proredom) — Slobodna tema iz oblasti likovnih umetnosti.

- NAGRADE:
 - I 10.000.—

Pored nagrade neki esaji će biti otkupljeni i publikovani. Ziri: Miodrag B. Protić, Alesandar B. Kostić i Miloš Stambolić.

Rok za predaju radova je 10 septembar 1959 godine na adresu CK NO Srbije, Kralja Milutina br. 8, Beograd, sa oznakom „Esej“.

Centralni komitet Narodne omladine Srbije Odbor za izložbu